

6

Sylwia Guzdek

INSTRUMENTY NIEKOMERCYJNYCH INSTYTUCJI OTOCZENIA BIZNESU JAKO STYMULATOR ROZWOJU MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

6.1. WPROWADZENIE

Osiągnięcie przewagi konkurencyjnej oraz rozwój gospodarczy poszczególnych państw uzależnione są od procesów innowacyjnych. O tworzeniu i rozprzestrzenianiu się innowacji decydują zasoby materialne i ludzkie niezbędne dla rozwoju nauki i techniki oraz rozwiązania prawno-instytucjonalne w kraju i regionie¹. Pomimo że procesy innowacyjne kojarzą się z ogromnymi nakładami kapitałowymi i wielkimi korporacjami, to jednak w nowoczesnej gospodarce podkreśla się szczególną rolę małych i średnich przedsiębiorstw w kreowaniu i rozpowszechnianiu innowacji². Przekształcanie wiedzy w nowe rozwiązania wymaga właściwej infrastruktury obejmującej ośrodki innowacji i przedsiębiorczości, takie np. jak preinkubatory, centra transferu technologii, fundusze pożyczkowe czy *venture capital*³. W niniejszym rozdziale, na podstawie przeglądu literatury przedmiotu oraz raportów Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), podjęto próbę zaprezentowania i analizy skuteczności działania najważniejszych instytucji otoczenia biznesu funkcjonujących w Polsce.

¹ M.A. Weresa, *Transfer wiedzy z nauki do biznesu – doświadczenia regionu Mazowsze*, Instytut Gospodarki Światowej SGH, Warszawa 2008, s. 5.

² P. Głodek, M. Gołębiowski, *Finansowanie innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach. Vademecum innowacyjnego przedsiębiorcy*, t. 2, Warszawa 2006, s. 5.

³ *Ibidem*, s. 13–24.

6.2. INSTYTUCJE OTOCZENIA BIZNESU W ŚWIETLE TEORII I PRAKTYKI

Współczesne systemy rozwoju przedsiębiorczości powstały w wyniku różnorodnych doświadczeń oraz tworzenia zróżnicowanych strategii i instrumentarium⁴, które można uporządkować w następujące główne obszary oddziaływania: obniżanie kosztów podejmowania działalności gospodarczej, transfer technologii i pomoc w realizacji przedsięwzięć innowacyjnych, szkoleniowych i doradczych, bezpośrednia pomoc i koordynacja programów wsparcia. Budowa systemów wsparcia jest istotna dla państw nadrabiających zaległości rozwojowe, w szczególności dla społeczeństw postsocjalistycznych.

System wsparcia przedsiębiorczości opiera się na programach i instytucjach. Programy są selektywnymi instrumentami skierowanymi do określonych regionów, branż i grup społecznych. Podejmowane doraźnie działania mają na celu uzyskanie zamierzonych efektów strukturalnych i ekonomiczno-społecznych⁵. Tworzone przez instytucje publiczne programy wsparcia (dotacyjne) zawierają: cel i zakładane efekty, budżet, środki techniczne i zasoby ludzkie, bazę instytucjonalną obejmującą poziom zarządzania i realizacji programu. Nie ma jednego, uniwersalnego wzorca organizacyjnego i funkcjonalnego dla tego typu instytucji. Rozwój systemów wsparcia jest różny w każdym kraju, na co wpływ mają m.in. tradycja oraz uwarunkowania kulturowe – przykładowo kraje kręgu anglosaskiego (np. Wielka Brytania, Holandia) podchodzą z większą ostrożnością do systemów wsparcia w odróżnieniu od państw protekcyjnej tradycji „kultury chronionej”, które w większym zakresie formalizują i biurokratyzują działania (np. Francja, Chiny, Korea Południowa).

W odniesieniu do podmiotów aktywnych w obszarze wsparcia przedsiębiorczości, innowacyjności i konkurencyjności stosuje się wiele określeń: infrastruktura innowacji i transferu technologii, niekomercyjne otoczenie biznesu, instytucje wsparcia rozwoju gospodarczego, instytucje wsparcia itp. W Polsce najczęściej używa się nazwy „ośrodki innowacji i przedsiębiorczości”.

Obecnie najczęściej stosowane definicje innowacji pochodzą z podręcznika Oslo Manual, stanowiącego efekt prac m.in. OECD i Europejskiego Urzędu Statystycznego (Eurostat). Zgodnie z tą terminologią innowacją, a więc zjawiskiem nowym dla danego przedsiębiorstwa (rynku), nazywamy wprowadzenie na rynek nowego lub zmodernizowanego produktu, zastosowanie w produkcji

⁴ Zob. też: A. Sosnowska i in., *Systemy wspierania innowacji i transferu technologii w krajach Unii Europejskiej i w Polsce. Poradnik przedsiębiorcy*, PARP, Warszawa 2003.

⁵ Zob. też: P. Ciacek, *Ocena poziomu świadomości i postaw wobec innowacyjności wśród grup docelowych planowanej kampanii promocyjnej*, PARP, Warszawa 2009.

nowego lub zmodernizowanego procesu. Są to tzw. innowacje technologiczne (produktowe i procesowe). Wyróżnia się ponadto innowacje nietechnologiczne (marketingowe, organizacyjne). Ostatnie badania wskazują na znaczną złożoność obszaru innowacji i innowacyjności, na który nakładają się również wzajemne interakcje i powiązania między podmiotami⁶.

Innowacyjność należy rozpatrywać na trzech poziomach: innowacyjność całej gospodarki, innowacyjność jej głównych graczy, tj. podmiotów gospodarczych, oraz innowacyjność jednostkowa, tzw. kompetencja innowacyjna, określająca postawę danej jednostki wobec zmiany. Warto dodać, że ze względu na sferę, na którą oddziałują, rozróżniamy innowacje popytowe i podażowe. Innowacje sfery popytowej wpływają na konsumentów i wiążą się z działaniami dotyczącymi np. jakości produktu, udziału w rynku, wejścia na nowe rynki – są to innowacje produktowe i marketingowe. Innowacje sfery podażowej odnoszą się do producentów i przedsiębiorstw, dotyczą np. redukcji kosztów, zwiększenia mocy produkcyjnych – są to innowacje organizacyjne i procesowe⁷.

Ważne jest kształtowanie świadomego dążenia przedsiębiorców do wprowadzania innowacji w trosce o podnoszenie konkurencyjności⁸. Wspieranie innowacyjności jest istotnym elementem polityki rozwoju gospodarczego, a instytucje wsparcia są coraz ważniejszym filarem rozwoju lokalnego⁹. Różne cele oraz konieczność uwzględnienia lokalnych i regionalnych uwarunkowań determinują dużą różnorodność form organizacyjnych i instytucjonalnych. Podstawową cechą omawianych jednostek jest ich niekomercyjny charakter. Celem ich działania nie jest maksymalizacja zysku, lecz zaspokajanie nietypowych potrzeb, inicjowanie zmian i transformacji lokalnych społeczności¹⁰. Rozwój trzeciego sektora jest coraz częściej postrzegany jako oddolny mechanizm identyfikacji społecznej, woli reform i innowacji, barometr oczekiwań i potrzeb samorealizacji określonych grup społecznych¹¹. Podstawą utrzymania i realizacji zadań statutowych niezależnych instytucji pozarządowych są darowizny, zapisy majątkowe, opłaty i wła-

⁶ *Konkurencyjność sektora wysokich technologii*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2009, s. 3.

⁷ *Ibidem*, s. 5.

⁸ *Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007–2008*, red. A. Żołnierski, PARP, Warszawa 2009, s. 107.

⁹ Zob. też: E.J. Blakely, *Planning Lokal Economic Development. Theory and Practice*, Sage Publications, Thousand Oaks–London–New Delhi 1994, s. 59–62.

¹⁰ P.F. Drucker, *Zarządzanie organizacją pozarządową. Teoria i praktyka*, Warszawa 1995, s. 9–23.

¹¹ Zob. też: J. Clark, *Democratizing Development: The Role of Voluntary Organizations*, Earthscan Publications, London 1991; M.J. Esmen, N. Uphoff, *Local Organizations: Intermediaries in Rural Development*, Cornell University Press, Ithaca 1984.

sna działalność gospodarcza. Instytucje te mogą również otrzymywać wsparcie ze środków publicznych.

Ze względu na znaczącą rolę małych i średnich przedsiębiorstw w tworzeniu PKB i miejsc zatrudnienia oraz liczne bariery rozwojowe, które napotykają małe i średnie firmy, rząd polski i Unia Europejska realizują działania mające na celu ułatwienie przedsiębiorcom dostępu do zewnętrznego finansowania¹². System wspierania MŚP składa się z dwóch podstawowych elementów: otoczenia instytucjonalnego oraz programów wsparcia przedsiębiorczości¹³. W zakresie podstaw instytucjonalnych wsparcia dla MŚP duże znaczenie ma działalność instytucji otoczenia biznesu¹⁴. Pojęcie instytucji otoczenia biznesu jest bardzo szerokie¹⁵, obejmuje bowiem wszelkie instytucje oferujące przedsiębiorcom usługi wspierające w szerokim znaczeniu. W ramach instytucji otoczenia biznesu można wyróżnić ośrodki wspierania przedsiębiorczości, organizacje zrzeszające przedsiębiorców, firmy usługowe oraz instytucje finansowe (w tym banki). W zawiązaniu ośrodków wspierania przedsiębiorczości najczęściej uczestniczą władze samorządu terytorialnego w formie partnerstwa publiczno-prywatnego. Celem ich działania jest promowanie przedsiębiorczości i pomoc w zakładaniu nowych podmiotów gospodarczych, ale także wspieranie rozwoju już istniejących przedsiębiorstw czy rozwój i komercjalizacja technologii i innowacji¹⁶. W Polsce z roku na rok zwiększa się liczba niekomercyjnych instytucji, które podejmują różnorakie działania w zakresie wspierania przedsiębiorczości, transferu technologii oraz rozwoju lokalnego¹⁷. Polski przedsiębiorca zainteresowany inwestowaniem

¹² H. Waniak-Michalak, *Pozabankowe źródła finansowania małych i średnich przedsiębiorstw*, Wolters & Kluwer Business, Kraków 2007, s. 91.

¹³ Zob. też: B. Barczak, *Relacje sieciowe między przedsiębiorstwem a otoczeniem biznesu* [w:] *Zarządzanie rozwojem organizacji w społeczeństwie informacyjnym*, red. A. Stabryła, t. 1, Studia i Prace Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, nr 1, Kraków 2008, s. 62–69; K. Wach, *Otoczenie biznesu a fazy rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, nr 769, Kraków 2008, s. 41–52; K. Serafin, *Współczesne otoczenie firmy wyzwaniem dla przedsiębiorczych zachowań* [w:] *Uwarunkowania przedsiębiorczości – różnorodność i zmienność*, red. K. Jaremczuk, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2008; B. Filipiak, J. Ruszała, *Instytucje otoczenia biznesu – rozwój, wsparcie, instrumenty*, Difin, Warszawa 2009, s. 74–81.

¹⁴ S. Alwasiak i in., *Instytucje, zasady i mechanizmy wspierania przedsiębiorczości*, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej AE w Krakowie, Kraków 2006, s. 87.

¹⁵ K. Wach, *Instytucje otoczenia biznesu w południowej Polsce w świetle badań empirycznych* [w:] *Potencjał restrukturyzacji w warunkach globalizacji i nowej gospodarki*, red. R. Borowiecki, A. Jaki, Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2007, s. 759–769.

¹⁶ K. Wach, *Regionalne otoczenie małych i średnich przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2008, s. 135.

¹⁷ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości*, „Twój Biznes” 2009, nr 2, s. 15.

w działalność badawczo-rozwojową czy innowacyjność swojej firmy może ubiegać się o pomoc w niekomercyjnych ośrodkach wsparcia¹⁸.

Podstawowe przesłanki dla instytucjonalizacji wsparcia przedsiębiorczości¹⁹, innowacji i rozwoju lokalnego w Polsce zostały stworzone wraz z reformami systemowymi po 1989 r. Inspiracji dla tych działań poszukiwano zarówno na Zachodzie (Stanford, „Krzemowa Dolina”), jak i na Wschodzie (Naucznyj gorodok), gdzie obserwowano działalność radzieckich kompleksów naukowo-przemysłowych. W połowie lat 80. XX w. na Akademii Ekonomicznej w Poznaniu podjęto pod kierunkiem prof. B. Gruchmana prace studyjne nad adaptacją instytucji parku technologicznego – jeszcze w socjalistycznej gospodarce polskiej. Działania te zaowocowały utworzeniem przy Politechnice Poznańskiej w styczniu 1990 r. Wielkopolskiego Centrum Innowacji i Przedsiębiorczości – pierwszego ośrodka o cechach inkubatora technologicznego. W krótkim czasie pojawiły się kolejne inicjatywy. Od 1990 r. liczba ośrodków innowacji i przedsiębiorczości systematycznie rośnie. W 1990 r. było ich 27, a w połowie 2009 r. liczba ośrodków innowacji i przedsiębiorczości wzrosła do 717. Jedynie w latach 1998–2000 zanotowano kilkuprocentowy spadek liczby podmiotów. Perspektywa członkostwa w Unii Europejskiej i dostęp do funduszy strukturalnych w szczególności sposób zdynamizowały rozwój instytucji wsparcia. Sukcesywnie pojawiały się nowe koncepcje organizacyjne, które tworzą dzisiejszą sieć terytorialną i różnorodność rozwiązań instytucjonalnych.

Rozwój infrastruktury wsparcia w Polsce można podzielić na pięć okresów. Pierwszy to okres pionierski (1990–1993), z którym wiążą się pierwsze inicjatywy podejmowane przez pasjonatów, którzy mieli okazję zapoznać się z zachodnimi doświadczeniami w tym zakresie i chcieli przenieść je na rodzimy teren. Etap ten zakończył się pierwszą próbą konsolidacji środowiska w ramach Stowarzyszenia Organizatorów Ośrodków Innowacji i Przedsiębiorczości w Polsce oraz Stowarzyszenia Agencji i Fundacji Rozwoju Regionalnego. Drugi to okres rozwiązywania problemów rynku pracy (1993–1996), w którym za przełom należy uznać realizację „Projektu rozwoju małej przedsiębiorczości” (zwanego popularnie TOR#10) – dziesiątego komponentu programu rządowego „Promocja zatrudnienia i rozwój służb zatrudnienia” realizowanego z pożyczki Banku Światowego w latach 1993–1998 przez Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej. Celem tego projektu było stworzenie w Polsce systemu instytucji aktywnie wspierających przedsiębiorczość, ukierunkowanego na organizację pomocy w zakresie samozatrudnienia dla osób bezrobotnych lub zagrożonych utratą pracy. Co piąty obec-

¹⁸ L. Koziół, R. Panek, *Wspieranie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce i w Unii Europejskiej*, Zeszyty Naukowe AE w Krakowie, nr 700, Kraków 2006, s. 256.

¹⁹ A. Skowronek-Mielczarek, *Małe i średnie przedsiębiorstwa – źródła finansowania*, C.H. Beck, Warszawa 2003, s. 151–163.

nie działający ośrodek był objęty projektem TOR#10. Okres trzeci to stabilizacja systemu wsparcia i nowe pomysły (1998–2000). Czwarty to okres przedakcyjny (2001–2003), w którym polityka przedsiębiorczości po latach deklaracji zaczęła mieć pokrycie w programach i środkach finansowych. I wreszcie piąty to okres doświadczeń unijnych, przypadający na lata 2004–2007. Od 2008 r. następuje stopniowa konsolidacja regionalnych systemów innowacji. Pierwszy okres europejskiego programowania stanowił próbę zdolności przystosowawczych polskich ośrodków innowacji i przedsiębiorczości do wyzwań wspólnego rynku. Pozytywny wpływ na identyfikację potrzeb, konsolidację instytucji oraz opracowanie ciekawych programów wsparcia miała realizacja prac nad regionalnymi strategiami innowacji²⁰. Procesy sieciowej konsolidacji instytucji wsparcia w Regionalne Systemy Innowacji²¹ powinny ulec przyśpieszeniu po 2010 r.²²

Najważniejsze sieci transferu technologii działające w naszym kraju to: Centra Przekazu Innowacji (*Innovation Relay Centers – IRC*), Krajowa Sieć Innowacji (KSI), Sieć Ośrodków Innowacji NOT, STIM Ogólnopolska Sieć Transferu Technologii i Wspierania Innowacyjności MŚP oraz KIGNET Innowacje²³. Oprócz sieci obejmujących swoją działalnością terytorium całej Polski działają również sieci o charakterze regionalnym, np.: Sąddecka Sieć Innowacji i Transferu Wiedzy, Wielkopolska Sieć Innowacji, Regionalna Sieć Innowacji INNOVAREGIO w województwie świętokrzyskim, Pomorska Sieć Innowacji²⁴. Sieć IRC to powołana przez Komisję Europejską sieć ośrodków przekazu innowacji, obejmująca ponad 200 organizacji. Jej celem jest promocja innowacyjności i wymiany technologicznej. Z sieci korzystają podmioty będące twórcami nowych technologii, przedsiębiorstwa i instytucje pośredniczące. Podobne zadania mają platformy technologiczne będące jednym z instrumentów dostosowywania badań do potrzeb przemysłu. Są one wspólnym przedsięwzięciem Komisji Europejskiej, przemysłu, instytucji naukowych i finansowych oraz grup decyzyjnych, które dzięki swej kompleksowości zapewniają transfer wiedzy ze sfery badawczej do konkretnych zastosowań technologicznych i umożliwiają wprowadzenie ich na rynek²⁵.

²⁰ Zob. też: A. Rogut i in., *Dobre praktyki wdrażania Regionalnych Strategii Innowacji w Polsce*, PARP, Warszawa 2009.

²¹ Zob. też: M. Klepka, M. Opieczyński, *Przywództwo, współpraca i doskonalenie, czyli co świadczy o sukcesie wdrażania Regionalnych Strategii Innowacji*, PARP, Warszawa 2009.

²² *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce – Raport 2009*, red. K.B. Matusiak, PARP, Łódź–Warszawa 2009, s. 9–28.

²³ P. Czupruński i in., *Centra transferu technologii w sieciach instytucji otoczenia biznesu*, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej AE w Krakowie, Kraków 2006, s. 29–39.

²⁴ A. Olechnicka, A. Płoszaj, *Polska nauka w sieci? Przestrzeń Nauki i Innowacyjności. Raport z badań*, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych EUROREG, Warszawa 2008, s. 65–74.

²⁵ M.A. Weresa, *op. cit.*, s. 65–68.

Działalność B+R w coraz większym stopniu jest prowadzona w skali całego świata i coraz większa jej część jest wykonywana we współpracy z poszczególnymi badaczami, zespołami badawczymi i jednostkami²⁶.

6.3. CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH FORM NIEKOMERCYJNYCH INSTYTUCJI OTOCZENIA BIZNESU

W połowie 2009 r. w Polsce działało ok. 717 ośrodków innowacji i przedsiębiorczości, w tym: 23 parki technologiczne i 23 inicjatywy parkowe, 17 inkubatorów technologicznych, 51 preinkubatorów (akademickich inkubatorów przedsiębiorczości), 46 inkubatorów przedsiębiorczości, 87 centrów transferu technologii, 9 funduszy kapitału zaangażowanego, 7 sieci aniołów biznesu, 82 lokalne i regionalne fundusze pożyczkowe, 54 fundusze poręczeń kredytowych, 318 ośrodków szkoleniowo-doradczych i informacji²⁷.

6.3.1. OŚRODKI SZKOLENIOWO-DORADCZE

Ośrodki szkoleniowo-doradcze (nazywane również: ośrodkami wspierania przedsiębiorczości, centrami wspierania biznesu, klubami przedsiębiorczości, punktami konsultacyjno-doradczymi) to nienastawione na zys jednostki doradcze, informacyjne i szkoleniowe działające na rzecz rozwoju przedsiębiorczości i samozatrudnienia oraz poprawy konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw. Cele działania ośrodków są integralnie podporządkowane lokalnym rynkom pracy i nowym technologiom²⁸. Ośrodki realizują swoje zadania głównie dzięki środkom z Lokalnego Funduszu Pożyczkowego oraz dotacjom z funduszy europejskich. Najaktywniej współpracują z samorządem terytorialnym, innymi organizacjami pozarządowymi oraz samorządem gospodarczym i urzędami pracy. Niestety mniejsze ośrodki (działające na terenach wiejskich i w małych miasteczkach do 50 tys. mieszkańców) wciąż jeszcze mają znacznie mniejszy

²⁶ *Proponowane procedury standardowe dla badań statystycznych w zakresie działalności badawczo-rozwojowej*, Podręcznik Frascati, OECD, Paryż 2002, wydanie polskie – 2006, s. 24–25.

²⁷ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*

²⁸ Zob. też: E. Banachowicz, K. Kaszuba, K.B. Matusiak, M. Mażewska, *Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości*, MPiPS, Warszawa 1997; B. Kaśnikowska, A. Dziurdzik, R. Masiak, *Ośrodek Wspierania Biznesu*, Katowice 1996.

dostęp do ich usług. Dwie trzecie ośrodków działa w dużych aglomeracjach oraz dużych miastach.

Z usług ośrodków szkoleniowo-doradczych w ciągu roku korzystają średnio 1032 osoby, najczęściej z ofert szkoleniowych i informacyjnych. Dzięki pomocy statystycznego ośrodka w 2008 r. powstało 58 nowych podmiotów gospodarczych, w tym 24 firmy zostały założone przez kobiety. Średnio rocznie opracowywanych jest 86 biznesplanów, wniosków dotacyjnych i kredytowych. Dzięki uczestnictwu w kursach i szkoleniach 1168 osób znalazło pracę²⁹.

W ostatnich latach zaobserwowano rozwój regionalnych sieci ośrodków szkoleniowo-doradczych, np. Lubelska Fundacja Rozwoju i Fundacja Rozwoju Lubelszczyzny czy Agencja Rozwoju Lokalnego AGROTUR SA w województwie śląskim³⁰. W tym czasie w Unii Europejskiej rozwinęły się dwie duże sieci: Sieć Regionalnych Ośrodków Europejskiego Funduszu Społecznego, której celem jest kreowanie rozwoju lokalnego i budowanie partnerstwa nastawionych na rozwój regionu, w szczególności rozwój kapitału społecznego (sieć liczy obecnie 52 podmioty), oraz Sieć Enterprise Europe Network (EEN), powołana w styczniu 2008 r. w ramach Programu Ramowego na rzecz Konkurencyjności i Innowacji (*Competitiveness and Innovation Framework Programme 2007–2013*, CIP), która łączy dorobek i zalety dwóch sieci poprzednio działających na rzecz sektora MŚP: Euro Info Centres i Innovation Relay Centres. Sieć ta oferuje małym i średnim przedsiębiorstwom kompleksowe usługi, które mają im pomóc w pełni rozwinąć ich potencjał i zdolności innowacyjne. Sieć EEN jest także pośrednikiem umożliwiającym instytucjom Unii Europejskiej pełniejszą orientację w potrzebach małych i średnich przedsiębiorstw. W Polsce działa 30 ośrodków EEN.

6.3.2. CENTRA TRANSFERU TECHNOLOGII

Podstawowym typem ośrodków innowacji są centra transferu technologii, czyli grupa zróżnicowanych organizacyjnie i nienastawionych na zysk jednostek doradczych, szkoleniowych i informacyjnych, realizujących programy wsparcia transferu i komercjalizacji technologii oraz wszystkich towarzyszących temu procesowi zadań. Działalność centrów³¹ na styku sfery nauki i biznesu (stąd często używana nazwa – jednostki pomostowe)³² skutkuje adaptacją nowoczesnych

²⁹ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*, s. 403–532.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Zob. też: *Komercjalizacja wyników badań naukowych – krok po kroku*, Centrum Transferu Technologii, Politechnika Krakowska, Kraków 2009.

³² Zob. też: S. Łobejko, *Stan i tendencje rozwojowe jednostek badawczo-rozwojowych w Polsce*, PARP, Warszawa 2008; M. Daszkiewicz, *Jednostki badawczo-rozwojowe jako źródła innowacyjności w gospodarce i pomoc dla małych i średnich przedsiębiorstw*, PARP, Warszawa 2008;

technologii przez działające w danym regionie małe i średnie firmy, przyczyniając się do podniesienia innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw oraz regionalnych struktur gospodarczych.

Do głównych zadań centrów transferu technologii należy informowanie o prowadzonych na uczelniach pracach badawczych oraz poszukiwanie możliwości sprzedaży ich wyników³³, jak również poszukiwanie partnerów lub zlecniodawców na kolejne przedsięwzięcia. Warto podkreślić, że instytucje zajmujące się transferem technologii odgrywają istotną rolę w początkowych etapach, kiedy ujawniane są wynalazki i oceniany jest ich potencjał komercyjny, dlatego też ogromne znaczenie ma zarządzanie prawami własności intelektualnej w tych instytucjach.

Połowa centrów transferu technologii zlokalizowana jest przy uczelniach i instytutach naukowych. Pierwsze ośrodki transferu technologii powstawały pod koniec lat 60. ubiegłego wieku w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych właśnie przy tego typu instytucjach. Według Eurostatu w dziedzinie innowacyjności Polska jest w ostatniej – czwartej – grupie państw Unii Europejskiej. Jak szacuje Eurostat, Polska, aby zbliżyć się do obecnej średniej europejskiej, potrzebuje ponad 20 lat, pod warunkiem że podejmie odpowiednie inicjatywy³⁴. Jedną z inicjatyw Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego jest zwiększenie powiązań między nauką a sektorem gospodarki: „W Unii 60% badań naukowych finansowanych jest przez biznes. W Polsce jest odwrotnie. Nawet 70% badań pokrywają środki z budżetu lub unijnych funduszy”. Podkreślono, że rozwój związków biznesu i nauki częściowo utrudniają polskie uniwersytety, na których nauki stosowane ceni się mniej niż nauki teoretyczne³⁵.

Najwięcej polskich centrów transferu znajduje się w Krakowie, Warszawie, Poznaniu, Lublinie i Łodzi; co szóste centrum zlokalizowane jest w województwie mazowieckim. Mniej niż co trzecie centrum działa w ramach instytucji sektora nauki i badań (dominują jednostki uczelniane), a prawie co dziesiąte – przy parku lub inkubatorze technologicznym.

Sukcesywnie poprawia się dostępność wsparcia finansowego dla przedsięwzięć innowacyjnych i tworzenia nowego technologicznego biznesu. Pomoc w dostępie do grantów, dopłat i subwencji oferuje ponad połowa centrów, a współpracę i kontakty z instytucjami finansowania ryzyka (*venture capital* czy anioły biznesu) deklaruje co czwarty podmiot. W co drugim centrum obserwuje się ten-

D. Klimczak i in., *Czy warto inwestować w innowacje? Analiza sektora badawczo-rozwojowego w Polsce. Raport KPMG*, KPMG, Warszawa 2009.

³³ Zob. też: M. Łazewski, M. Gołębiowski, *Własność intelektualna. Vademecum innowacyjnego przedsiębiorcy*, t. 3, Warszawa 2006.

³⁴ Zob. też: M. Starczewska-Krzysztożek, *Raport najbardziej innowacyjnych firm w Polsce*, Kamerton Innowacyjności, Warszawa 2008.

³⁵ *Polska jest mało innowacyjna*, „Twój Biznes” 2009, nr 2, s. 8.

dencję do specjalizacji branżowej, głównie w zakresie ICT, ochrony środowiska i alternatywnych źródeł energii.

Z usług statystycznego, polskiego centrum transferu technologii w ciągu roku korzystają średnio 574 osoby, w tym największym zainteresowaniem cieszy się oferta informacyjna i szkoleniowa³⁶. Wśród odbiorców usług dominują właściciele, menedżerowie i pracownicy małych i średnich firm. Co 12 osoba odwiedzająca centrum to początkujący przedsiębiorca. Coraz więcej centrów uczestniczy w tworzeniu akademickich firm odpryskowych (*spin-off*). Łącznie w skali kraju w 2008 r. działało ponad 200 tego typu firm, założonych głównie przez studentów i doktorantów. Przeciętne centrum transferu technologii współpracuje z 30 podmiotami zewnętrznymi, w tym 30% partnerów to instytucje naukowo-badawcze. Najefektywniej współpracują z PARP, szkołami wyższymi, inkubatorami technologicznymi i firmami konsultingowymi³⁷.

6.3.3. INKUBATORY AKADEMICKIE

Preinkubatory to zasadnicze elementy modelu uniwersytetu III generacji, które wspierają w działaniach rynkowych studentów i pracowników naukowych będących przedsiębiorcami. Dla rozwoju przedsiębiorczości uczelni istotnym czynnikiem jest ich potencjał kadrowy, naukowy i organizacyjny wpływający na zdolność do podejmowania i komercjalizacji nowych przedsięwzięć³⁸. Inkubator akademicki daje szczególne możliwości rozwoju nowego biznesu poprzez potencjalny dostęp do uczelnianych laboratoriów i aparatury badawczej, doradztwa technologicznego i patentowego, a przede wszystkim wiedzy naukowców i studentów przy świadczeniu usług doradczych i szkoleniowych oraz baz danych o badaczach i wynalazcach, pomysłach, patentach i technologiach³⁹. Coraz częściej koncepcja preinkubatorów wykorzystywana jest w działalności parków technologicznych czy w lokalnych programach rozwoju przedsiębiorczości, co daje szansę rozwoju sieci wsparcia innowacyjności od powstania idei po wejście na rynki krajowe i globalne.

Przyjmując kryterium typu organizatorów i specyfiki organizacyjnej, funkcjonujące preinkubatory można podzielić na trzy grupy: Fundacja Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości (FAIP), akademickie inkubatory działające

³⁶ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*, s. 201–256.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ G. Banerski i in., *Przedsiębiorczość akademicka (rozwój firm spin-off i spin-out) – zapotrzebowanie na szkolenia służące jej rozwojowi. Raport z badania*, PARP, Warszawa 2009, s. 83, 127–133.

³⁹ Zob. też: *Innowacyjna przedsiębiorczość akademicka. Przewodnik po doświadczeniach międzynarodowych*, red. J. Guliński, K. Zasiadły, PARP, Warszawa 2005.

w ramach państwowych szkół wyższych (najczęściej powiązane z uczelnianymi ośrodkami transferu technologii lub biurami karier) oraz preinkubatory działające w ramach parków i inkubatorów technologicznych oraz organizacji studenckich.

Inkubatory akademickie zlokalizowane są we wszystkich województwach, najwięcej jednak znajduje się w Warszawie i we Wrocławiu. Do preinkubatora zgłasza się miesięcznie ok. 16 osób zainteresowanych rozpoczęciem samodzielnej działalności gospodarczej, głównie są to studenci ostatnich lat studiów oraz absolwenci uczelni. Co szóste przedsięwzięcie gospodarcze jest przygotowywane przez doktorantów i młodych pracowników nauki. Średni zakładany czas inkubacji firmy wynosi 18 miesięcy. Obecnie w analizowanych preinkubatorach inkubowanych jest, na różnym poziomie zaawansowania, ponad 1600 pomysłów biznesowych, głównie w obszarze usług i zastosowań technologii informatycznych. Co trzeci projekt w ciągu roku przekształca się w nową firmę. Spośród projektów biznesu objętych preinkubacją powstało ponad 950 nowych firm, pięć spośród nich zostało nagrodzonych na międzynarodowych wystawach i konkursach, a 35 na krajowych⁴⁰.

Działalność preinkubatorów niestety nadal w bardzo niewielkim zakresie jest powiązana z procesem dydaktycznym uczelni, a w istniejących inkubatorach brakuje procedur i przygotowania organizacyjnego. Odpowiedzią jest projekt systemowy „Skuteczne otoczenie innowacyjnego biznesu” opracowany przez Zespół Innowacji i Technologii PARP, w którego ramach przewiduje się m.in. doskonalenie kompetencji i umiejętności kadry inkubatorów akademickich i centrów transferu technologii oraz opracowanie mapy rekomendacji możliwych rozwiązań dotyczących poprawy systemu komercjalizacji w Polsce⁴¹. Warto jednak podkreślić, że od początku procesu transformacji podejmowanych jest wiele pionierskich inicjatyw w ramach szkół wyższych, np.: 1990 r. – Wielkopolskie Centrum Innowacji i Przedsiębiorczości, pierwszy polski inkubator technologiczny utworzony przy Politechnice Poznańskiej; 1995 r. – Wrocławskie Centrum Transferu Technologii, pierwsze centrum utworzone jako jednostka ogólnouczelniana Politechniki Wrocławskiej; 1995 r. – Poznański Park Naukowo-Technologiczny powołany w ramach Fundacji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; 1998 r. – „Student z pomysłem”, pierwszy projekt preinkubacji akademickiej uruchomiony na Uniwersytecie Warszawskim; 2003 r. – początki sieci akademickich inkubatorów przedsiębiorczości, zarządzanej obecnie przez Fundację AIP; 2005 r. – pojęcie przedsiębiorczości akademickiej zostaje usankcjonowane prawnie w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym.

⁴⁰ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*, s. 93–152.

⁴¹ *Ibidem*.

6.3.4. LOKALNE I REGIONALNE FUNDUSZE POŻYCZKOWE

Lokalne i regionalne fundusze pożyczkowe to parabankowe jednostki wspomagające lokalny rozwój społeczno-ekonomiczny przez kreowanie nowych podmiotów gospodarczych i miejsc pracy, jak również postaw sprzyjających przedsiębiorczości⁴². Fundusze świadczą pomoc finansową w formie pożyczek na preferencyjnych warunkach dla rozpoczynających działalność gospodarczą oraz małych, rozwojowych firm nieposiadających wystarczającej historii kredytowej dla banku komercyjnego⁴³. Formuła funduszu i specjalnie przygotowane procedury mają łączyć potrzebę minimalizacji kosztów funkcjonowania i wymogów zabezpieczenia spłaty z potrzebą edukacji i szkolenia przyszłych przedsiębiorców oraz ciągłego monitoringu klientów⁴⁴. Cele działalności funduszy pożyczkowych są integralnie związane z potrzebami i wymaganiami lokalnego rynku pracy oraz strategią rozwoju lokalnego⁴⁵.

Sieć funduszy pożyczkowych rozwija się w Polsce od początku lat 90. ubiegłego wieku. Realizacja rządowego programu rozbudowy systemu funduszy pożyczkowych i poręczeniowych dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2002–2006 „Kapitał dla przedsiębiorczych” wpłynęła na dynamiczny ich rozwój. W Polsce funkcjonują one na podstawie ogólnych przepisów prawa (kodeks cywilny, kodeks spółek handlowych) i nie są poddane żadnemu specjalnemu nadzorowi. Instytucjami wykonawczymi odpowiedzialnymi na poziomie operacyjnym za budowę systemu funduszy pożyczkowych są PARP i współpracujące z nią fundusze pożyczkowe. Wciąż najmniej funduszy pożyczkowych tworzonych jest przy izbach gospodarczych i stowarzyszeniach przedsiębiorców, choć to środowisko wydaje się najbardziej predestynowane do podejmowania aktywności w zakresie wykorzystania takich instrumentów wsparcia, jakimi są fundusze pożyczkowe. 53% funduszy pożyczkowych funkcjonuje w ramach Krajowego Systemu Usług dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw, którego misją jest rozwój przedsiębiorczości poprzez zapewnienie najwyższej jakości usług w kluczowych obszarach wymagających wsparcia państwa. Istotnym elementem funkcjonowania sieci funduszy są stowarzyszenia, które skupiają większość tych instytucji finansowych. W wypadku funduszy pożyczkowych jest to Polskie Stowarzyszenie Funduszy Pożyczkowych, które pełni głównie funkcje lobbujące, upowszechnia wyniki działania funduszy, prowadzi wymianę dobrych praktyk, przygotowuje

⁴² *Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce...*, s. 90.

⁴³ A. Wiśniewska, *Rząd pomoże przedsiębiorcom*, „Twój Biznes” 2009, nr 3, s. 9.

⁴⁴ Zob. też: M. Mażewska i in., *Fundusz Rozwoju Przedsiębiorczości*, Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Warszawa 1997.

⁴⁵ Zob. też: K.B. Matusiak, *Rozwój systemów wsparcia przedsiębiorczości. Przesłanki, polityka i instytucje*, Instytut Technologii Eksploatacji, Radom–Łódź 2006.

okresowe raporty o funkcjonowaniu funduszy itp.⁴⁶ Najwięcej funduszy jest zlokalizowanych w województwie śląskim, a najmniej w opolskim.

Wszystkie fundusze spełniają wymóg o niedochodowym charakterze działalności pożyczkowej. Pobierane opłaty mają jedynie pokrywać koszty prowadzenia bieżącej działalności. Przeciętny fundusz dysponuje kapitałem w wysokości 13 973 tys. zł (od 22 tys. zł do 96 mln zł). W skali kraju kapitał pożyczkowy w dyspozycji funduszy osiągnął poziom ponad 946 mln zł i w większości pochodzi z funduszy europejskich⁴⁷. Najmniejsze zaangażowanie finansowe w instrumenty wsparcia rozwoju lokalnego wykazują samorządy lokalne i regionalne. W całym okresie swojej działalności fundusze udzieliły ponad 171,8 tys. pożyczek na kwotę 2830,0 mln zł⁴⁸. Statystyczny fundusz udzielił 1011 pożyczek o wartości ponad 16,8 mln zł. Średnia wartość pożyczki to 16 470 zł⁴⁹. Niski poziom przeciętnej pożyczki wynika z bardzo dużej liczby małych (o średniej wartości 7,9 tys. zł) pożyczek wypłaconych przez Fundusz Mikro (69,8% wszystkich pożyczek). Po wyłączeniu pożyczek Funduszu Mikro przeciętna wartość pożyczki wynosi 36,1 tys. zł. Pożyczki o wartości do 30 tys. zł stanowiły 36% wszystkich udzielonych pożyczek, a 42% to pożyczki w przedziale 50–70 tys. zł⁵⁰. Fundusze pożyczkowe odgrywają coraz ważniejszą rolę dostarczyciela kapitału zewnętrznego dla nowo tworzonych i najmniejszych firm oraz pięciu systemów mikrokredytowania o zasięgu ogólnokrajowym⁵¹.

Przyjmując za kryterium wielkość kapitału pożyczkowego, możemy wyróżnić pięć grup funduszy pożyczkowych: grupa funduszy bardzo małych – o kapitale pożyczkowym mniejszym niż 3 mln zł; grupa funduszy małych – o kapitale pożyczkowym co najmniej równym 3 mln zł i mniejszym od 10 mln zł; grupa funduszy średnich – o kapitale pożyczkowym co najmniej równym 10 mln zł i mniejszym od 20 mln zł; grupa funduszy dużych – o kapitale pożyczkowym co

⁴⁶ *Kierunki rozwoju funduszy pożyczkowych i poręczeniowych dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2009–2013*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2009, s. 3–13.

⁴⁷ O. Gajda, *Komisja Europejska nie lubi starterów?*, „Fundusze Europejskie” 2009, nr 4 (35), s. 16–18.

⁴⁸ Zob. też: *Fundusze pożyczkowe w Polsce, wspierające mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, wg stanu na 31 grudnia 2008 r.*, Polskie Stowarzyszenie Funduszy Pożyczkowych, Szczecin 2009.

⁴⁹ H. Zakrzewska-Krzyś, *Pięć kroków do własnej firmy*, „Twój Biznes” 2009, nr 2, s. 37–39.

⁵⁰ Bez ogólnopolskich funduszy sieciowych.

⁵¹ 1) Fundusz MIKRO Sp. z o.o., 2) Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, 3) Program Mikropożyczek Fundacji Wspomagania Wsi, 4) Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa, 5) Program Pierwszy Biznes – Pożyczki Banku Gospodarstwa Krajowego na rozpoczęcie działalności gospodarczej.

najmniej równym 20 mln zł i mniejszym od 40 mln zł oraz grupa funduszy bardzo dużych (grupa BD) – o kapitale pożyczkowym 40 mln zł i większym⁵².

Statystyczny fundusz obsługuje miesięcznie średnio 23 osoby zainteresowane pożyczką, w tym dziewięć kobiet. Spośród zainteresowanych 36% składa wnioski, w tym 28% kobiet. Średnie oprocentowanie trzyletniej pożyczki wyniosło w 2008 r. 3,8%, a spłacalność 87,08%. O preferencyjnym charakterze udzielanych pożyczek świadczy również średni oczekiwany wkład własny w wysokości 18,7%, przy maksymalnym 20-procentowym wkładzie przedsiębiorcy w przedsięwzięcie⁵³. Preferowanymi zabezpieczeniami w wypadku wszystkich funduszy są weksel własny *in blanco*, poręczenie osób fizycznych oraz hipoteka. Preferencje te wynikają z dotychczasowych doświadczeń w skuteczności egzekwowania należności. Z reguły stosowane są co najmniej dwie formy zabezpieczeń do jednej pożyczki⁵⁴.

Odbiorcami usług pożyczkowych są w głównej mierze mikroprzedsiębiorcy rozwijający działalność gospodarczą, małe przedsiębiorstwa zwiększające zatrudnienie oraz potencjalni przedsiębiorcy myślący o samozatrudnieniu. Dzięki działalności funduszy w 2008 r. powstało 350 nowych firm, w tym 99 założonych przez kobiety. Średnio jedna trzecia firm współpracujących z funduszami w zakresie finansowania to firmy oparte na nowych produktach i technologiach. Fundusze pożyczkowe są mniej sceptyczne we wspieraniu innowacyjnych firm niż fundusze poręczeniowe, których innowacyjni klienci stanowili tylko 12%. Może to wynikać przede wszystkim z faktu, że fundusze poręczeniowe dużo ściślej współpracują z bankami, a te głównie deklaratorywnie wspierają rozwój innowacyjnych przedsiębiorstw.

Fundusze są istotnym elementem infrastruktury wsparcia biznesu na rynkach lokalnych, dlatego też szeroko współpracują z różnymi instytucjami i organizacjami mającymi wpływ na rozwój gospodarczy⁵⁵.

6.3.5. FUNDUSZE KAPITAŁU ZAŁĄŻKOWEGO

Fundusze kapitału załączkowego to profesjonalne podmioty specjalizujące się w inwestowaniu w projekty w fazie *seed-up* i *start-up*⁵⁶. Dostarczają one sto-

⁵² B. Bartkowiak, M. Korol, *Fundusze pożyczkowe w Polsce wspierające mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa według stanu na 30 czerwca 2008 roku. Raport nr 10/2008*, Polskie Stowarzyszenie Funduszy Pożyczkowych, Szczecin 2008, s. 13.

⁵³ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*, 285–444.

⁵⁴ P. Głodek, M. Gołębiowski, *op. cit.*, s. 27.

⁵⁵ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*, s. 285–344.

⁵⁶ Zob. też: K.B. Matusiak, P. Głodek, *Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć*, PARP, Warszawa 2008.

sunkowo niewielkie kwoty (do 1 mln euro) na rynku niepublicznym, rozwiązując problem braku zdolności kredytowej i zabezpieczeń spółek w początkowych fazach rozwoju. Bodźcem do tworzenia w Polsce funduszy kapitału załączkowego było wprowadzenie sektorowego programu operacyjnego „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw” (poddziałanie 1.2.3 „Wspieranie powstawania funduszy kapitału załączkowego typu *seed capital*”).

Fundusze oferują kapitał długoterminowy. Na świecie czas ten wynosi od 3 do 7 lat, w Polsce od 4 do 5 lat. Ich kapitał własny zasilany jest głównie ze środków publicznych rządowych, innych funduszy *venture capital* i załączkowych oraz osób prywatnych, ale także z zasobów przedsiębiorstw, fundacji i instytucji pozarządowych. Fundusze chętnie podejmują wspólne inwestycje z inwestorami prywatnymi (aniołami biznesu) i innymi inwestorami finansowymi (np. funduszami *venture capital*). Współpracują również m.in. z parkami i inkubatorami technologicznymi, szkołami wyższymi i jednostkami badawczo-rozwojowymi, co wymusza ich tworzenie w pobliżu tych jednostek i w dużych miastach. W Polsce istnieją trzy fundusze kapitału załączkowego w Krakowie, trzy w Warszawie oraz po jednym w Poznaniu, we Wrocławiu i w Kaniowie. Fundusze te, jak wszystkie fundusze *venture capital*, najchętniej inwestują w projekty innowacyjne, mające duży potencjał wzrostu, czyli w branżach: telekomunikacja, Internet; informatyka, *software*; usługi oparte na wiedzy; media i multimedia; biotechnologia i farmacja; ochrona zdrowia; ekologia i ochrona środowiska; automatyka i robotyka.

Polski rynek funduszy kapitału załączkowego jest bardzo młody i niedojrzały, ale dynamicznie się rozwija. Fundusze posiadają średnio po siedem projektów w swoich portfelach inwestycyjnych. Najchętniej finansują projekty wymagające ok. 2 mln zł, choć zakres ich oferty jest dużo szerszy – oferują środki z przedziału średnio od 350 tys. zł do 3,5 mln zł. Przeciętnie otrzymują 12 projektów miesięcznie, z czego ok. 20% jest wartych bliższego zainteresowania. W zamian za udostępnienie środków finansowych, ponoszenie ryzyka i pozostałe usługi fundusz obejmuje pakiet udziałów nowego przedsiębiorstwa (statystycznie w przedziale 40–70%). Aby mieć większą kontrolę nad przedsiębiorstwem, przedstawiciel funduszu często zostaje członkiem rady nadzorczej lub doradcą, rzadziej członkiem zarządu lub obserwatorem. Specyficznym elementem współpracy z funduszami kapitału załączkowego jest jej ograniczony czas określony w umowie. Po jego upływie fundusz wychodzi z inwestycji, np. przez sprzedaż udziałów inwestorowi *venture capital* (*private equity*)⁵⁷.

⁵⁷ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*, s. 257–270.

6.3.6. FUNDUSZE PORĘCZEŃ KREDYTOWYCH

Fundusze poręczeń kredytowych są nienastawionymi na zysk jednostkami parbankowymi świadczącymi pomoc finansową w formie poręczeń głównie dla małych przedsiębiorstw, mających problem ze skompletowaniem wymaganych w ramach procedury kredytowej zabezpieczeń⁵⁸. Pierwsze fundusze poręczeniowe powstały w Polsce w pierwszej połowie lat 90. ubiegłego wieku i były finansowane ze środków Phare w ramach Programu Inicjatyw Lokalnych (PIL)⁵⁹. Instytucjami wykonawczymi odpowiedzialnymi na poziomie operacyjnym za budowę systemu funduszy poręczeniowych są Bank Gospodarstwa Krajowego i współpracujące z nim fundusze poręczeniowe. W Polsce fundusze poręczeniowe działają na podstawie ogólnych przepisów prawa (kodeks cywilny, kodeks spółek handlowych) i nie są poddane żadnemu specjalnemu nadzorowi. 19% funduszy poręczeniowych funkcjonuje w ramach Krajowego Systemu Usług dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw. Istotnym elementem funkcjonowania sieci funduszy są stowarzyszenia, które skupiają większość tych instytucji finansowych. W wypadku funduszy poręczeniowych jest to Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeniowych⁶⁰. Podmiotem integrującym regionalne i lokalne fundusze poręczeń kredytowych z większościowym udziałem jednostek samorządu terytorialnego i mniejszościowym udziałem Banku Gospodarstwa Krajowego jest Krajowa Grupa Poręczeniowa. W ramach tej organizacji wypracowywane są wspólne standardy działalności poręczeniowej we współpracy ze Związkiem Banków Polskich, które zmierzają do wdrożenia wspólnego systemu informacyjnego oraz ratingu funduszy⁶¹.

Warto podkreślić, że w strukturach Banku Gospodarstwa Krajowego funkcjonuje również Fundusz Poręczeń Unijnych, którego podstawowym celem jest zwiększenie możliwości wykorzystania środków Unii Europejskiej poprzez zwiększenie dostępności kredytu oraz możliwości pozyskiwania środków z emisji obligacji na realizację przedsięwzięć współfinansowanych ze środków unijnych. Fundusz udziela także gwarancji dobrego wykonania kontraktu oraz gwarancji realizacji przedsięwzięcia i regwarancji realizacji przedsięwzięcia⁶².

⁵⁸ Zob. też: M. Gajewski, *Dokumenty organizacyjne funduszy poręczycielskich*, Katowice 1995; M. Gajewski, *Lokalny Fundusz Poręczeń Kredytowych*, PIL, Katowice 1995; M. Gajewski, T. Kiliański, J. Szczucki, *Zasady organizacji i funkcjonowania funduszy poręczeń kredytowych*, PFPiR MSP, Warszawa 2000.

⁵⁹ P. Głodek, M. Gołębiowski, *op. cit.*, s. 28.

⁶⁰ *Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce...*, s. 88–89.

⁶¹ *Kierunki rozwoju funduszy pożyczkowych...*, s. 3–13.

⁶² *Ibidem*.

Lokalizacja funduszy poręczeniowych, jak dotąd, zależy głównie od aktywności lokalnych lub regionalnych organizacji i instytucji, w tym przede wszystkim od władz samorządowych i organizacji pozarządowych tworzących infrastrukturę wspierania przedsiębiorczości. Najwięcej funduszy działa na północy i południu Polski, najmniej jest ich w Polsce centralnej i wschodniej. Należy pokreślić, że ponad 40% funduszy działa w małych miastach do 50 tys. mieszkańców. Fundusze poręczeniowe są typem ośrodków najczęściej spotykanym w regionach peryferyjnych.

Dotychczas w ramach pozabankowego systemu poręczeniowego zgromadzono środki finansowe w wysokości ponad 447 376 383 zł. Przeciętny fundusz dysponuje kapitałem w wysokości ok. 19 mln zł. Dysponowane środki wzrosły od 2000 r. ponad piętnastokrotnie, m.in. dzięki wsparciu PARP w ramach sektorowego programu operacyjnego „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw” (działanie 1.2), poszczególnych urzędów marszałkowskich w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego oraz Banku Gospodarstwa Krajowego⁶³. Na uwagę zasługuje duże zaangażowanie samorządowe. Co czwarta złotówka została przekazana przez samorząd gminy, województwa lub powiatu. Fundusze poręczeniowe stają się istotnym elementem systemu wsparcia rozwoju MŚP w Polsce – ich zasobność jest dość zróżnicowana.

Biorąc pod uwagę wielkość kapitałów, wyróżniamy pięć grup funduszy: fundusze bardzo małe, dysponujące kapitałem do 1 mln zł.; fundusze małe, o kapitale w wysokości od 1 mln zł do 3 mln zł; fundusze średnie, o kapitale w wysokości od 3 mln zł do 6 mln zł; fundusze duże, dysponujące kapitałem od 6 mln zł do 12 mln zł; fundusze bardzo duże, dysponujące kapitałem powyżej 12 mln zł⁶⁴. Najmniej jest funduszy małych – w przedziale do 1 mln zł kapitału znajduje się obecnie 11 funduszy, pozostałe swój kapitał liczą w milionach złotych.

Zakres oferowanych poręczeń jest zróżnicowany i obejmuje w pierwszej kolejności kredyty bankowe, pożyczki z innych instytucji finansowych, wadia przetargowe, pożyczki i dotacje z urzędów pracy, umowy leasingowe. Za swoje usługi fundusze pobierają prowizję w średniej wysokości 1,5%. W ocenie większości zarządzających funduszami posiadane środki są za małe do prowadzonej działalności, pomimo że większość z nich stosuje multiplikator sięgający nawet do pięciokrotności kapitału. Fundusze przechowują swoje środki średnio w 2,59 bankach, z tym że większość z nich współdziała z 1–2 bankami. Wśród preferowanych przez fundusze form lokowania na pierwszym miejscu znajdują się lokaty terminowe, ale także obligacje państwowe i inne formy inwestycji, jak np. certyfikaty depozytowe, fundusze rynku pieniężnego, bony skarbowe.

⁶³ Zob. też: *Raport z ewaluacji podziałania 1.2.1 oraz 1.2.2. SPO WKP*, Warszawa 2008.

⁶⁴ *Raport o stanie funduszy poręczeń kredytowych w Polsce, stan na dzień 31.12.2007 r.*, Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeniowych, Warszawa 2008, s. 6.

Fundusze udzielają poręczeń firmom starającym się o kredyt bankowy lub pożyczkę z innej instytucji finansowej, niezdolnym do samodzielnego zabezpieczenia wiarygodności. Poręczenia dotyczą z reguły 50–80% wielkości wnioskowanego kredytu. Poziom zaangażowania funduszu zależy od wewnętrznych ustaleń poszczególnych funduszy i rodzaju poręczanego przedsięwzięcia. Dotychczas udzielono ponad 19 030 poręczeń kredytowych, w tym 1410 poręczeń kobietom. Przeciętny fundusz udzielił w 2008 r. średnio 105 poręczeń. Do statystycznego funduszu zgłasza się miesięcznie średnio 17 osób zainteresowanych poręczeniem (w tym cztery kobiety), z tego 60% składa wniosek (odpowiednio dwie kobiety).

Ogromna liczba funduszy nie współpracuje z instytucjami stymulującymi powstawanie i rozwój najnowocześniejszych firm w polskiej gospodarce. Na ogólną liczbę 4821 udzielonych w 2008 r. poręczeń, tylko 59 dotyczyło przedsięwzięć o charakterze innowacyjnym.

Podsumowując, można stwierdzić, że fundusze poręczeniowe w Polsce weszły w fazę stabilnego rozwoju – zgromadziły pokaźny kapitał i obecnie są zainteresowane rozwojem obejmującym zarówno poszerzenie oferty poręczeniowej, jak i zwiększenie oddziaływania na większym terytorium⁶⁵.

6.3.7. INKUBATORY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Inkubatory przedsiębiorczości są szczególnym typem ośrodka, którego zasadniczym kryterium wyodrębnienia jest oferta powierzchni dostosowanej pod wynajem lub dzierżawę dla rozpoczynających działalność gospodarczą małych i średnich przedsiębiorców. Inkubatory przedsiębiorczości oferują także usługi wsparcia biznesu (doradztwo finansowe, prawne, księgowo i in.) oraz pomoc finansową (lub pomoc w pozyskiwaniu funduszy) w zależności od ich poziomu zaawansowania organizacyjnego oraz potrzeb lokalnego rynku.

Charakterystyczne dla usytuowania lokalizacyjnego inkubatorów przedsiębiorczości jest to, że występują głównie w mniejszych miastach. Najwięcej inkubatorów przedsiębiorczości działa w województwie śląskim⁶⁶. Żadnego inkubatora przedsiębiorczości nie ma w województwie podlaskim. W połowie 2009 r. w polskich inkubatorach przedsiębiorczości działały łącznie ok. 772 podmioty (firmy, lokatorzy strategiczni, inne instytucje), tworząc ok. 3280 miejsc pracy. Do polskiego inkubatora przedsiębiorczości zgłasza się rocznie średnio 51 osób, z czego jedynie jedna trzecia dysponuje pomysłem mającym potencjał rynkowy. Firmy rezydujące w inkubatorach są najczęściej zakładane przez osoby bezro-

⁶⁵ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*, s. 345–402.

⁶⁶ Zob. też: K.B. Matusiak, *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce. SOOIPP Raport 2007*, Łódź–Kielce–Poznań 2007.

botne, najmniej jest firm założonych przez osoby do 25 roku życia. Inkubatory są zatem nadal traktowane jak lekarstwo na bezrobocie. Przedsiębiorcy zdolni prowadzić biznes na wyższym etapie zaawansowania organizacyjnego, innowacyjnego, technologicznego itp. funkcjonują w inkubatorach technologicznych, parkach czy centrach transferu.

Maksymalny średni czas pobytu firmy będącej rezydentem na terenie inkubatora to 3,5 roku. Średnio przeciętny inkubator zajmuje powierzchnię 2702,9 m² (od 550 do 9601,6 m²), z czego na wynajem dla firm lokatorów inkubator przeznaczona 75,2%. Na początku 2009 r. oferowana przez inkubatory powierzchnia dla firm była wynajęta w 99,1%. Inkubatory oferują swoim klientom wynajem powierzchni w zróżnicowanej cenie (0–30 zł za m²), na której wysokość składają się takie czynniki, jak typ powierzchni, lokalizacja i standard obiektu oraz poziom zróżnicowania świadczonych usług oferowanych na terenie obiektu. Zdecydowanie droższe są inkubatory zlokalizowane w większych miastach, oferujące więcej usług swoim klientom niż obiekty zlokalizowane w mniejszych miejscowościach. Na bieżące, roczne funkcjonowanie statystyczny polski inkubator przedsiębiorczości wydał w 2008 r. środki w wysokości 433 534,5 zł, które uzyskał z czynszu i innych opłat eksploatacyjnych oraz grantów europejskich.

Po upływie okresu inkubacji firma zaczyna działać na rynku samodzielnie. Obecnie jedynie ok. 2% firm, które opuściły inkubator, utrzymuje z nim kontakty. Z inkubatorami współpracują natomiast lub korzystają z ich usług firmy zewnętrzne, niebędące nigdy wcześniej ich rezydentami (średnio ok. 59 firm). Inkubatory współpracują również z instytucjami lokalnymi i regionalnymi, najbardziej intensywnie i użytecznie z urzędami pracy, samorządem lokalnym, PARP, a także z funduszami pożyczkowymi. Plany rozwoju polskich inkubatorów obejmują przede wszystkim rozbudowę istniejących obiektów oraz pozyskiwanie funduszy na utworzenie kolejnych⁶⁷.

6.3.8. INKUBATORY TECHNOLOGICZNE

Inkubator technologiczny to inkubator przedsiębiorczości wyspecjalizowany we wspieraniu nowych firm opartych na zaawansowanych technologiach (często typu *spin-off*), który stwarza przyjazne warunki do rozwoju i sprawnego funkcjonowania na rynku⁶⁸. Wsparcie biznesu w inkubatorze technologicznym obejmuje preferencyjne stawki czynszu, szkolenia oraz usługi doradcze i informacyjne, kontakty i współpracę z instytucjami naukowymi, asystę w transferze techno-

⁶⁷ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*, s. 153–200.

⁶⁸ Zob. też: S.A. Mian, *Technology Business Incubation: Learning from the US Experience* [w:] *Technology Incubators: Nurturing Small Firms*, OECD, Paris 1997.

logii, dostęp do wspólnej infrastruktury technicznej i serwisowej oraz dostęp do różnorodnych lokalnych i globalnych sieci biznesowych. W działaniach inkubacyjnych kładzie się coraz większy nacisk na tzw. miękkie usługi dla małych i średnich przedsiębiorstw.

Podstawą wyodrębnienia inkubatorów technologicznych są działania w zakresie wsparcia innowacyjności firm lokatorów. Rozwój inkubatorów technologicznych następuje przez przekształcanie tradycyjnych inkubatorów w drodze rozwijania funkcji innowacyjnych albo przez tworzenie nowych inkubatorów w ramach parków technologicznych. Inkubatory powstają przede wszystkim w dużych miastach, które są dogodnym miejscem dla przedsiębiorców do lokowania swojej działalności. Firmy, które lokują się w inkubatorach przedsiębiorczości, to firmy typu *start-up*, oddziały istniejących firm oraz firmy typu *spin-off* wyodrębnione z uniwersytetów lub centrów badawczo-rozwojowych. W strukturze branżowej zdecydowanie przeważają firmy prowadzące działalność związaną z ICT, a także z usługami dla biznesu i finansowymi. Powstawanie inkubatorów jest finansowane przede wszystkim ze środków publicznych. W Unii Europejskiej około jedna piąta środków na utworzenie inkubatorów przedsiębiorczości pochodziła ze środków UE i innych organizacji międzynarodowych, a prawie połowa finansowana była przez władze państwowe, regionalne i lokalne. Finansowanie ze środków publicznych jest uzasadnione tym, że inkubatory przyczyniają się do redukcji negatywnych efektów zewnętrznych i przyspieszają tworzenie MŚP w innowacyjnych branżach⁶⁹.

Inkubatory przedsiębiorczości z reguły są w pełni zagospodarowane, a na zwalniane miejsce często czeka kolejka chętnych. Do inkubatora zgłasza się rocznie średnio 38 osób zainteresowanych rozpoczęciem działalności lub kontynuacją prowadzonego w nim biznesu. Przeciętnie 48% projektów jest wartych zainteresowania. We wszystkich inkubatorach technologicznych działa łącznie ponad 350 podmiotów, tworząc prawie 2 tys. miejsc pracy. 36,1% lokatorów to firmy nowo utworzone, które w momencie wejścia do inkubatora nie istniały jeszcze roku. Okres pobytu firmy w inkubatorze wynosi 3–5 lat. 545 firm opuściło inkubatory i rozwija się dalej bardzo dynamicznie, dając pracę 1,9 tys. osobom. Z usług i infrastruktury statystycznego inkubatora technologicznego korzysta także ok. 13 partnerów biznesowych, którzy nigdy nie byli ich lokatorami. W 2008 r. dzięki pomocy przeciętnego inkubatora technologicznego powstało siedem nowych firm założonych najczęściej przez studentów i doktorantów oraz osoby wywodzące się z biznesu (*spin-off*). Średnio dwie spośród inkubowanych firm ulega likwidacji. W statystycznym inkubatorze zidentyfikowano 1–2 firmy prowadzące działalność badawczo-rozwojową. Lokatorzy łącznie posiadają pięć zgłoszeń patentowych w Urzędzie Patentowym RP i dwa w Europejskim Urzędzie Patentowym

⁶⁹ M.A. Weresa, *op. cit.*, s. 65–68.

oraz 13 znaków towarowych. Osiem inkubatorowych firm zostało nagrodzonych na międzynarodowych, a 25 na krajowych wystawach i konkursach.

Przeciętny inkubator technologiczny zajmuje powierzchnię 3093,7 m², z czego 76,3% stanowi powierzchnia netto pod wynajem dla firm i innych użytkowników. W inkubatorach technologicznych występują duże różnice w opłatach za czynsz (od 0 do 54 zł za m², bez podatku od wartości dodanej VAT), co uzależnione jest od standardu, lokalizacji, rodzaju firmy lub rodzaju powierzchni i sytuacji na lokalnym rynku nieruchomości. Większość inkubatorów stosuje elastyczny system najmu w zależności od typu lokatora, szczególnie nowo tworzone firmy innowacyjne mogą liczyć na wiele udogodnień, obejmujących niższe opłaty przez pierwsze miesiące działalności, wzrastające jednak wraz z upływem czasu do poziomu rynkowego.

Oferowane usługi wsparcia są dostarczane lokatorom inkubatora także przy pomocy partnerów zewnętrznych. Przeważający inkubator współpracuje z 25 podmiotami zewnętrznymi, najintensywniej z centrami transferu technologii, jednostkami samorządu lokalnego i szkołami wyższymi, w tym także przynajmniej z czterema instytucjami naukowo-badawczymi (głównie o charakterze akademickim). Co trzeci inkubator współpracuje z „aniołami biznesu” i w co trzecim dostępne są fundusze pożyczkowe. Współpraca z funduszami poręczeniowymi właściwie nie istnieje. W wielu przypadkach kontakty w tym zakresie są organizowane na poziomie parku technologicznego⁷⁰.

6.3.9. PARKI TECHNOLOGICZNE

Parki naukowe i technologiczne to instytucje, których zadaniem jest tworzenie warunków do innowacji, rozwoju nowych technologii, ich transferu i komercjalizacji⁷¹.

W polskim prawie nie ma przepisów szczególnych dotyczących zasad tworzenia czy funkcjonowania parków technologicznych⁷². Mimo wielu podobnych cech⁷³ (misja, cele, formy działania, organizacja itp.) jest to kategoria jednostek bardzo zróżnicowanych. Właściwie każdy z parków posiada indywidualny charakter, wynikający z regionalnych uwarunkowań społecznych, kulturowych i ekonomicznych oraz dostępnych czynników wzrostu. Nie ma jednego uniwer-

⁷⁰ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*, s. 69–92.

⁷¹ M. Lis i in., *Parki technologiczne jako instrument polityki wspierania innowacji i dyfuzji wiedzy*, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa 2008, s. 34.

⁷² *Zasady i procedury prowadzenia działalności parków technologicznych w Polsce w świetle obowiązujących przepisów o pomocy publicznej*, ekspertyza przygotowana na zlecenie Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Europejskie Forum Doradztwa, Gdańsk 2009, s. 5–9.

⁷³ Zob. też: K.B. Matusiak, *Rozwój systemów wsparcia przedsiębiorczości...*

salnego modelu parku ani szablonu organizacyjnego gwarantującego sukces⁷⁴. Międzynarodowe doświadczenia umożliwiają zróżnicowanie omawianej kategorii na dwa odmienne koncepcyjnie typy. Pierwszy to parki naukowe (badawcze), a drugi to technopol. Spotykane na świecie parki technologiczne koncepcyjnie i organizacyjnie zawierają się między powyższymi modelowymi typami. Parki technologiczne są najbardziej organizacyjnie i koncepcyjnie rozwiniętym typem ośrodków innowacji i przedsiębiorczości, łączącym często w jednej strukturze funkcje wszystkich pozostałych jednostek. Powstające w różnych częściach świata, stają się instrumentem wzrostu innowacyjności oraz synonimem „gospodarki wiedzy” i struktur gospodarczych XXI w.⁷⁵ Skupienie na zamkniętym obszarze przedsiębiorstw i usług okołobiznesowych wywołuje „efekty synergiczne”⁷⁶, co w połączeniu z działalnością B+R i możliwością finansowania ryzyka (*venture capital*), może przerodzić się w środowisko innowacyjne. Wielu autorów do parków technologicznych zalicza również inne formy infrastruktury innowacyjnej (np. inkubatory i centra technologiczne), pod warunkiem że oferują pomieszczenia lub tereny inwestycyjne dla małych technologicznych firm. W tym kontekście na uwagę zasługuje popularyzowany przez Agencję Rozwoju Przemysłu polski model parku przemysłowo-technologicznego⁷⁷.

W ujęciu regionalnym inicjatywy dotyczące parków technologicznych są realizowane we wszystkich województwach, najwięcej w dolnośląskim i małopolskim. Łącznie dysponują powierzchnią ok. 1305 ha, przeciętna powierzchnia polskiego parku wynosi 56,8 ha, a mediana 8,6 ha, co wskazuje na duże dysproporcje (0,1–416 ha). Największym polskim parkiem jest obecnie Krakowski Park Technologiczny (416 ha), działający jako specjalna strefa ekonomiczna, zarządzający terenami należącymi do udziałowców zlokalizowanymi w kilkunastu miejscach i wykorzystujący swoją powierzchnię prawie w 100% (statystyczny park wykorzystuje 33,5%). Należy podkreślić, że elementem atrakcyjności 45% analizowanych parków jest niższy poziom czynszu wynajmu powierzchni (przeciętnie o 25%) od średniego poziomu w regionie oraz bardzo dobre wyposażenie infrastrukturalne parków. Dotychczas instytucje zarządzające zainwestowały w analizowane parki ok. 650 mln zł, co oznacza, że na statystyczny park przypada kwota 28,8 mln zł. Inwestycje zostały sfinansowane w 55,8% z funduszy europejskich.

⁷⁴ Zob. też: P. Fabrowska i in., *Benchmarking parków technologicznych w Polsce. Wyniki badania*, PARP, Warszawa 2008.

⁷⁵ Zob. też: K.B. Matusiak, J. Guliński, *Parki technologiczne [w:] Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości. SOOIPP Raport – 2004*, red. K.B. Matusiak, Łódź–Poznań 2004.

⁷⁶ www.sse.krakow.pl (15.02.2010).

⁷⁷ M.A. Weresa, *op. cit.*, s. 65–68.

Przeciętny park technologiczny⁷⁸ współpracuje w zakresie działalności merytorycznej i organizacyjnej z 26 instytucjami, głównie naukowymi, podmiotami samorządu lokalnego i regionalnego, ministerstwami i agencjami rządowymi oraz posiada sformalizowane powiązania przynajmniej z sześcioma instytucjami naukowo-badawczymi (głównie o charakterze akademickim). Za najbardziej użyteczną parki technologiczne uznają współpracę z jednostkami samorządu lokalnego i regionalnego, PARP oraz szkołami wyższymi.

W połowie 2009 r. w parkach technologicznych funkcjonowały 583 podmioty, tworząc 17 070 miejsc pracy. Co szósty podmiot to mała firma technologiczna, utworzona przez osobę wywodzącą się z lokalnego środowiska naukowego. W strukturze organizacyjnej parków działają inkubatory technologiczne, oferujące specjalne warunki dla nowo powstałych, innowacyjnych firm oraz programy preinkubacji nowych pomysłów biznesowych. W 2008 r. dzięki podjętym działaniom w przeciętnym parku powstało 12 nowych firm. W 2009 r. w parkach technologicznych zlokalizowane były firmy z kapitałem zagranicznym (ok. 11%), instytucje naukowo-badawcze (ok. 3,0%), a także małe firmy technologiczne (ok. 16%) oraz pozostałe MŚP (ok. 65%). W statystycznym parku funkcjonują 3–4 firmy prowadzące działalność badawczo-rozwojową. Lokatorzy łącznie posiadają dziewięć zgłoszeń patentowych w Urzędzie Patentowym RP i siedem w Europejskim Urzędzie Patentowym (EPO) oraz 10 znaków towarowych. Dziesięć firm parkowych zostało nagrodzonych na międzynarodowych, a 43 na krajowych wystawach i konkursach. 90% analizowanych parków prowadzi politykę selekcji przyszłych rezydentów, zwracając szczególną uwagę na potencjał innowacyjny, nowoczesność, branżową spójność z obecnymi użytkownikami oraz zdolność do tworzenia nowych miejsc pracy i potencjalny wpływ na rozwój regionu. Powoli wyodrębniają się profile specjalizacyjne parków: ICT, biotechnologie, chemia i technologie chemiczne, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii oraz ochrona środowiska, medycyna, ochrona zdrowia, inżynieria medyczna i e-zdrowie, elektronika, inżynieria materiałowa, nanotechnologie oraz wzornictwo przemysłowe i nowe materiały⁷⁹.

6.3.10. SIEĆ ANIOŁÓW BIZNESU

„Aniołowie biznesu”⁸⁰ (*business angels*) to prywatne osoby, najczęściej byli inwestorzy, chcących za pomocą własnych funduszy nie tylko sfinansować czy

⁷⁸ Zob. też: A. Żołnierski, *Wybrane aspekty funkcjonowania parków technologicznych w Polsce i na świecie*, PARP, Warszawa 2008.

⁷⁹ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*, s. 29–68.

⁸⁰ Zob. też: T. Łuczka, *Małe i średnie przedsiębiorstwa. Szkice o współczesnej przedsiębiorczości*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań 2007, s. 128.

dokapitalizować innowacyjne projekty biznesowe będące we wczesnych fazach rozwoju (przedsiębiorstwa w fazie *seed-up*, *start-up* i *first stage*), ale także podzielić się swoją wiedzą (często również kontaktami biznesowymi) z osobami stawiającymi pierwsze kroki w świecie biznesu⁸¹.

Określenie „aniołowie biznesu” trafnie odzwierciedla skłonność tych osób do inwestowania w obszarach, na które inni obawiają się wkraczać. Ponadto aniołowie biznesu mogą zadowolić się mniejszym zyskiem niż normalni inwestorzy *venture capital*⁸². Między funduszami *venture capital* a aniołami biznesu istnieją różnice i podobieństwa. Fundusze *venture capital* (VC) oraz *private equity* (PE) to inwestorzy formalni, aniołowie biznesu zaś, to inwestorzy nieformalni. Fundusze VC/PE inwestują cudze środki w różne przedsięwzięcia, a aniołowie własny kapitał oraz wiedzę biznesową i zarządczą w dziedzinach, które znają i najlepiej rozumieją. Fundusze PE inwestują w istniejące firmy, aniołowie biznesu natomiast w pomysły i przedsiębiorstwa będące jeszcze w bardzo wczesnych fazach rozwoju (*seed capital*). Ponadto fundusze VC inwestują kwoty wielokrotnie wyższe niż *business angels*. Aniołowie biznesu – podobnie jak fundusze VC/PE – inwestują w przedsięwzięcia obciążone dużym ryzykiem oraz liczą na zyski, lecz w odróżnieniu od inwestorów formalnych stają się częścią firmy, którą finansują. Najczęściej obejmują mniejszościowy pakiet udziałów (ustalany indywidualnie dla każdego przedsięwzięcia, zazwyczaj 20%–45%) i aby mieć stały wpływ na decyzje podejmowane w przedsiębiorstwie, najchętniej obejmują stanowisko doradcy, obserwatora lub członka zarządu. Aniołowie biznesu – podobnie jak fundusze VC/PE – kończą swój udział w przedsięwzięciu, sprzedając udziały innym inwestorom: branżowym (*trade sale*), finansowym lub dokonując emisji pierwotnej na giełdzie (*IPO*)⁸³.

Według jednego z najnowszych raportów Merrill Lynch i Cap Gemini Ernst & Young na świecie żyje ok. 7,1 mln milionerów, którzy coraz chętniej inwestują swoje nadwyżki. Aniołowie biznesu istnieją od początku kapitalizmu. Już Henry Ford, ponad 100 lat temu, aby zrealizować swój pomysł, skorzystał z kapitału udostępnionego mu przez zamożnych znajomych, dzięki czemu powstała jedna z największych korporacji na świecie. Najbardziej charakterystyczne, upublicznione, działania aniołów biznesu to np.: Amazon.com (sklep internetowy) – Thomas Alberg zainwestował 100 tys. dolarów, osiągając zwrot w wysokości ok. 26 mln dolarów, Body Shop (dystrybutor produktów higieny osobistej)

⁸¹ Zob. też: *Finansowanie rozwoju przedsiębiorstwa*, red. M. Panfil, Difin, Warszawa 2008, s. 93–100; L. Zakrzewska, *Aniołowie to też ludzie*, „Twój Biznes” 2009, nr 9, s. 12–13; L. Zakrzewska, *O sukcesie decyduje osobowość, kompetencje i pomysł*, „Twój Biznes” 2009, nr 9, s. 9–11.

⁸² P. Czupryński i in., *op. cit.*, s. 106.

⁸³ www.polban.pl (15.02.2010).

– Ian McGlinn zainwestował 14 tys. dolarów, osiągając 142 mln dolarów na wyjściu z inwestycji⁸⁴.

W Europie działalność aniołów biznesu promują i organizują regionalne organizacje, w ramach European Business Angels Network (EBAN) z siedzibą w Brukseli, która zrzesza ponad 21 krajów oraz kilkadziesiąt niezależnych organizacji. Według szacunków EBAN, w Europie jest ok. 125 000 aktywnych aniołów biznesu, a osób potencjalnie zainteresowanych działalnością o tym charakterze ok. 1 mln⁸⁵. W połowie 2008 r. w Europie istniało 297 sieci aniołów biznesu, z czego 64% działało na zasadach non profit. W połowie 2009 r. w Polsce funkcjonowało siedem sieci (z których trzy należały do EBAN)⁸⁶, głównie w dynamicznie rozwijających się aglomeracjach. Sieci szczególnie chętnie współpracują ze szkołami wyższymi, parkami i inkubatorami technologicznymi, funduszami kapitału zalążkowego *venture capital*, preinkubatorami i akademickimi inkubatorami przedsiębiorczości. Najstarsza sieć, PolBAN (Polska Sieć Aniołów Biznesu Polan), działa w Polsce od 2003 r. Do zasadniczych działań tej sieci o statucie stowarzyszenia typu non profit należy poszukiwanie i wspieranie aniołów biznesu w Polsce, promocja inwestowania prywatnego kapitału zalążkowego, a przede wszystkim kojarzenie projektów inwestycyjnych (ze szczególnym uwzględnieniem tych, w których dominujące znaczenie ma wkład intelektualny) z kapitałem pochodzącym od indywidualnych inwestorów⁸⁷. Za najważniejszą barierę rozwoju przedsiębiorczości – szczególnie w Polsce – uważa się brak dostępu do kapitału. Aniołowie biznesu oferują kapitał długoterminowy, średnio na 3–6 lat, a swój zysk realizują w momencie wyjścia z inwestycji. W Polsce sieci zgłaszają chęć inwestowania kwot w przedziale od 150 tys. zł do 3 mln zł (w Europie Zachodniej: od 25 tys. euro do 250 tys. euro). Każdego miesiąca do polskich sieci zgłaszane są średnio 83 projekty, z czego ok. 40% jest wartych bliższego zainteresowania. O finansowanie w Polsce najczęściej ubiegają się przedsiębiorcy mający już doświadczenie w prowadzeniu własnych firm, z projektami dotyczącymi głównie branży IT oraz związanymi z biotechnologią, ochroną środowiska, odnawialnymi źródłami energii i elektroniką. Polskie sieci najchętniej inwestują w projekty z branż: telekomunikacja, Internet; telekomunikacja i software; ekologia, ochrona środowiska; media i multimedia; usługi oparte na wiedzy; biotechnologia i farmacja; ochrona zdrowia; automatyka i robotyka; przemysł paliwowo-energetyczny; chemia. Struktura preferencji polskich aniołów biznesu

⁸⁴ www.polban.pl (15.02.2010).

⁸⁵ www.polban.pl (15.02.2010).

⁸⁶ Zob. też: *Statistics Compendium Based on the Information Provided by Business Angel Networks Having Responded to the Survey Conducted in 2008*, European Business Angels Network, Brussels 2008.

⁸⁷ P. Czupryński i in., *op. cit.*, s. 106.

z roku na rok coraz bardziej pokrywa się ze strukturą w innych krajach Unii Europejskiej⁸⁸.

6.4. „INNOWACYJNA” POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej stworzyło dogodne warunki rozwoju ośrodków innowacji i przedsiębiorczości⁸⁹, szczególnie z uwagi na dostępność funduszy europejskich, gdzie w wypadku wielu strumieni finansowania instytucje wsparcia są formalnie wskazanymi beneficjentami środków unijnych. Należy jednak pamiętać, że po 2013 r. utrzymanie instytucji w znacznie większym zakresie spoczywać będzie na środowiskach lokalnych⁹⁰.

Najważniejszym nowym instrumentem wsparcia MŚP w obecnej perspektywie finansowej Unii Europejskiej jest „Program na rzecz konkurencyjności i innowacji 2007–2013”, którego deklarowanymi celami są m.in.: stymulacja konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, rozwój i promocja innowacji ekologicznych, efektywność energetyczna i odnawialne źródła energii, przyspieszenie rozwoju środowiska informacyjnego. Wynikają one z ambicji Europy, aby zostać najdynamiczniejszym społeczeństwem informacyjnym świata oraz stworzyć gospodarkę opartą na wiedzy, przyjazną dla ludzi i środowiska⁹¹.

W latach 2007–2013 Polska będzie realizować następujące programy operacyjne⁹²: „Innowacyjna gospodarka”, „Kapitał ludzki”, „Infrastruktura i środowisko”, „Rozwój Polski Wschodniej” oraz 16 regionalnych programów operacyjnych, programy operacyjne europejskiej współpracy terytorialnej, a także program operacyjny „Pomoc techniczna”.

Cel główny programu operacyjnego „Innowacyjna gospodarka na lata 2007–2013”⁹³ to rozwój polskiej gospodarki w oparciu o innowacyjne przedsię-

⁸⁸ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*, s. 271–284.

⁸⁹ Zob. też: „Biuletyn Informacyjny Rady Głównej Jednostek Badawczo-Rozwojowych” 2009, nr 2.

⁹⁰ Zob. też: A. Janowska, *Fundusze Unii Europejskiej w okresie programowania 2007–2013*, PARP, Warszawa 2005.

⁹¹ S. Alwasiak i in., *op. cit.*, s. 93–99.

⁹² Zob. też: *Narodowe strategiczne ramy odniesienia 2007–2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Narodowa strategia spójności*, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 1 sierpnia 2006 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2006.

⁹³ Zob. też: T. Hoffman, *Co słyhać w PO IG?*, Biuletyn „Innowacyjni” 2010, nr 7, s. 24–25; *Dotacje na innowacje – przewodnik po działaniach PO IG realizowanych przez PARP*, PARP, Warszawa 2009.

biorstwa⁹⁴. Cel ten ma zostać osiągnięty przez realizację następujących celów szczegółowych: zwiększenie innowacyjności przedsiębiorstw, wzrost konkurencyjności polskiej nauki, zwiększenie roli nauki w rozwoju gospodarczym, zwiększenie udziału innowacyjnych produktów polskiej gospodarki w rynku międzynarodowym, tworzenie trwałych i lepszych miejsc pracy. W ramach tego programu wspierane będą projekty innowacyjne co najmniej w skali kraju lub na poziomie międzynarodowym⁹⁵. Projekty innowacyjne w skali regionu będą wspierane w ramach 16 regionalnych programów operacyjnych. Poprzez program operacyjny „Innowacyjna gospodarka” projekty realizować będą sieci instytucji otoczenia biznesu, wysoko specjalistyczne ośrodki innowacyjności, jednostki naukowo-badawcze, jednostki administracji publicznej, przedsiębiorstwa, w tym małe i średnie. Instytucją zarządzającą tym programem jest Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

Program obejmuje następujące osie priorytetowe:

Oś priorytetowa 1 – Badania i rozwój nowoczesnych technologii ma na celu zwiększenie znaczenia sektora nauki w gospodarce przez realizację prac B+R w najważniejszych kierunkach dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, a także zwiększenie zapotrzebowania gospodarki na wysokie technologie oparte na wynikach prac B+R.

Oś priorytetowa 2 – Infrastruktura strefy B+R ma na celu wzrost konkurencyjności polskiej nauki dzięki konsolidacji oraz modernizacji infrastruktury naukowo-badawczej i informatycznej najlepszych jednostek naukowych w Polsce.

Oś priorytetowa 3 – Kapitał dla innowacji ma na celu zwiększenie liczby nowo powstałych przedsiębiorstw innowacyjnych, a także zwiększenie dostępu do zewnętrznych źródeł ich finansowania.

Oś priorytetowa 4 – Inwestycje w innowacyjne przedsięwzięcia ma na celu podniesienie poziomu konkurencyjności przedsiębiorstw przez wzmocnienie popytu na nowe lub nowoczesne rozwiązania w gospodarce.

Oś priorytetowa 5 – Dyfuzja innowacji ma na celu zapewnienie przedsiębiorcom wysokiej jakości usług służących wzmocnieniu oraz wykorzystaniu ich potencjału innowacyjnego, jak też tworzenie korzystnych warunków współpracy, które przyczynią się do wzmocnienia pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw.

⁹⁴ Zob. też: *Program operacyjny „Innowacyjna gospodarka”, 2007–2013*, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Warszawa, 28 lipca 2006 r.

⁹⁵ Zob. też: *Vademecum dla beneficjentów pomocy publicznej w zakresie działalności gospodarczej przedsiębiorcy udzielanej w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007–2013*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2009; *Prowadzenie i rozliczenie projektu w ramach działań Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka realizowanych przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości, PARP*, Warszawa 2009.

Oś priorytetowa 6 – Polska gospodarka na rynku międzynarodowym ma na celu wzmocnienie marki „Polska” przez promocję Polski jako kraju atrakcyjnego pod względem inwestycyjnym i turystycznym, a także jako miejsca nawiązywania wartościowych kontaktów gospodarczych.

Oś priorytetowa 7 – Informatyzacja administracji na rzecz przedsiębiorstw ma na celu zwiększenie innowacyjności przedsiębiorstw oraz konkurencyjności polskiej gospodarki przez rozwój aplikacji informatycznych na potrzeby przedsiębiorców, głównie z zakresu gospodarki, handlu oraz nauki.

Oś priorytetowa 8 – Pomoc techniczna ma na celu wsparcie instytucji publicznych zarządzających programem⁹⁶.

Warto podkreślić, że światowy kryzys i związana z nim niepewność stanowi nową barierę w absorpcji środków Unii Europejskiej. Przedsiębiorcy wstrzymują się ze składaniem wniosków. Sytuacja ta nie powinna znacząco utrudnić wdrażania programów unijnych, gdyby jednak dalej się pogarszała, proces absorpcji może się opóźnić, tak że potrzebne będą działania zaradcze państwa (poręczenia, pożyczki itp.)⁹⁷.

6.5. UWAGI KOŃCOWE

Wyzwaniem dla Polski i rozwijanego systemu wsparcia, zgodnie z zaleceniami strategii lizbońskiej, jest rozwój przedsiębiorczości na styku nauki i gospodarki, szczególnie w sferze zaawansowanych technologii, które są kluczem do poprawy konkurencyjności, restrukturyzacji i modernizacji kraju i regionów⁹⁸. W ostatnich latach wzrosła różnorodność instytucjonalnych form wsparcia (preinkubatory, inkubatory technologiczne, fundusze kapitału załączkowego itp.). Otoczenie innowacyjnych firm wzbogaciło się również o kilka sieci aniołów biznesu oraz wzrosła aktywność funduszy *venture capital*. Poniżej przedstawiamy podsumowanie efektów działania tych niekomercyjnych instytucji otoczenia biznesu⁹⁹:

– ośrodki szkoleniowo-doradcze – w ciągu roku z usług ośrodków korzysta średnio 1032 osoby, opracowywanych jest 86 biznesplanów, wniosków dotacyjnych i kredytowych, a dzięki organizowanym kursom i szkoleniom pracę znalazło 1168 osób. W 2008 r. z pomocą ośrodków szkoleniowo-doradczych powstało

⁹⁶ B. Rogoda, *Fundusze pomocowe Unii Europejskiej wspierające przedsiębiorczość*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2009, s. 66–73.

⁹⁷ *Gospodarka Polski – prognozy i opinie. Maj 2009*, red. K. Bartosik, Instytut Nauk Ekonomicznych PAN, Warszawa 2009, s. 57–58.

⁹⁸ *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*, s. 9–28.

⁹⁹ Na podstawie: *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce...*

58 nowych podmiotów gospodarczych, z czego 24 firmy zostały założone przez kobiety;

– centra transferu technologii – w ciągu roku z usług statystycznego centrum korzysta średnio 574 osoby, z czego co 12 osoba to początkujący przedsiębiorca. W 2008 r. z pomocą centrum transferu technologii powstało 200 akademickich firm odpryskowych (*spin-off*), założonych głównie przez studentów i doktorantów;

– inkubatory akademickie – do preinkubatora średnio zgłasza się miesięcznie 16 osób (FAIP – 18, pozostałe – 13) chcących rozpocząć działalność gospodarczą. Obecnie inkubowanych jest ponad 1600 pomysłów biznesowych. Dotychczas dzięki preinkubacji powstało ponad 950 nowych firm, z których pięć zostało nagrodzonych na międzynarodowych, a 35 na krajowych wystawach i konkursach;

– lokalne i regionalne fundusze pożyczkowe – dotychczas fundusze udzieliły ponad 171,8 tys. pożyczek na kwotę 2830 mln zł. Dzięki zaangażowaniu funduszy w 2008 r. powstało 350 nowych firm, w tym 99 założonych przez kobiety. Fundusze pożyczkowe wspierają innowacyjnych klientów chętniej (średnio jedna trzecia firm) niż fundusze poręczeniowe (tylko 12% firm);

– fundusze kapitału załączkowego – fundusze posiadają średnio po siedem projektów w swoich portfelach inwestycyjnych, dostarczając kwoty do 1 mln euro na rynku niepublicznym;

– fundusze poręczeń kredytowych – do funduszu średnio zgłasza się co miesiąc 17 osób zainteresowanych poręczeniem (w tym cztery kobiety), z tego ponad połowa składa wnioski (w tym dwie kobiety). W 2008 r. fundusze udzieliły ok. 4821 poręczeń, z czego tylko ok. 59 miało charakter przedsięwzięć innowacyjnych. Dotychczas fundusze udzieliły ponad 19 030 poręczeń kredytowych, w tym 1410 kobietom;

– inkubatory przedsiębiorczości – w połowie 2009 r. w polskich inkubatorach przedsiębiorczości funkcjonowały łącznie ok. 772 podmioty zatrudniające ok. 3280 osób;

– inkubatory technologiczne – w inkubatorach technologicznych działa łącznie ponad 350 podmiotów zatrudniających prawie 2 tys. osób. W 2008 r. statystyczny inkubator technologiczny przyczynił się do powstania siedmiu firm;

– parki technologiczne – w połowie 2009 r. w parkach technologicznych działały ok. 583 podmioty zatrudniające ok. 17 070 osób. W 2008 r. statystyczny park technologiczny przyczynił się do powstania 12 firm.